

fra bestemte publikationer er temmelig omfattende, og man må gå ud fra, at forfatternes tilladelse er indhentet i hvert enkelt tilfælde, og da navnlig når det direkte af det optrykte fremgår, at enhver form for gengivelse uden for dagspresse, radio og TV er forbudt (s. 121). På baggrund af bogens indhold virker formuleringen i kolofonen: "Fotografisk, mekanisk eller anden gengivelse eller mangfoldiggørelse af denne bog eller dele heraf er ikke tilladt ifølge gældende dansk lov om ophavsret" ret besynderlig.

Der kunne rejses en række faglige indvendinger, for eksempel i forbindelse med bogens afsnit om demokratiets krise, men det tillader pladsen ikke. Til sidst skal det blot siges, at denne indføring i det danske politiske system beregnet på gymnasiet og HF langt fra er den dårligste, der findes på markedet. At den udkommer i 3. oplag tyder på, at den fungerer godt i undervisningen (dog holder man af en eller anden grund stadig fast ved folketingsvalget i 1979).

Palle Svensson

Anthony de Jasay, *The State*, Oxford: Basil Blackwell, 1985, 291 s., 17.50 £ hardback.

Denne bog er intelligent og provokerende. Den placerer sig, forekommer det mig, som det foreløbige endepunkt på en linje fra Hayek over Nosick, men genspiller ikke bare deres temaer. Hvis man kan lide at få anfægtet sine anskuelser og føle sig presset til at tage dem op til fornyet gennemtænkning, da er den frugtbar læsning. Er man derimod fast forankret i sine sandheder skal man, for sin sjælsros skyld, hellere lade den være.

Forfatteren er født i Ungarn 1925, kom til Østrig 1948 og videre til Australien, hvor han afsluttede sin universitetsuddannelse. 1955-62 havde han et research fellowship og et lectureship i økonomi i Oxford. Derefter gik han over i den internationale finansverden og trak sig tilbage i 1979. Han er britisk statsborger, men lever i Normandiet. Hans tidligere produktion omfatter en række afhandlinger i såre ansete økonomiske tidsskrifter. Men denne bog er fremfor alt et stykke politologi.

Som bogens titel lader formode er den en statsteori. Det er et gammelt interessefelt, som ikke-marxistiske politologer i mange årtier har ladet ligge, først og fremmest, tør man formode, fordi behavioralismens udgangspunkt var et stik modsat, men måske også fordi det blev oplevet som kompromitterende udtømt gennem den wilhelminske *Allgemeine Staatslehre* (som forfatteren dog ikke nævner og meget muligt ikke kender).

Og det er en statsteori som tager sit udgangspunkt i det spørgsmål: Hvad vilde du gøre hvis *du* var staten?, et spørgsmål som Jasay undrer sig over at politisk teori næsten er hørt op med at stille sig, i det mindste siden Machiavelli. Uden frygt og uden at ofre ord derpå sætter han sig ud over alle hævdivundne advarsler mod at reificere og endda personificere.

Tværtimod er Jasays bog et opgør med århundreders dominerende tendens til at

fra bestemte publikationer er temmelig omfattende, og man må gå ud fra, at forfatternes tilladelse er indhentet i hvert enkelt tilfælde, og da navnlig når det direkte af det optrykte fremgår, at enhver form for gengivelse uden for dagspresse, radio og TV er forbudt (s. 121). På baggrund af bogens indhold virker formuleringen i kolofonen: "Fotografisk, mekanisk eller anden gengivelse eller mangfoldiggørelse af denne bog eller dele heraf er ikke tilladt ifølge gældende dansk lov om ophavsret" ret besynderlig.

Der kunne rejses en række faglige indvendinger, for eksempel i forbindelse med bogens afsnit om demokratiets krise, men det tillader pladsen ikke. Til sidst skal det blot siges, at denne indføring i det danske politiske system beregnet på gymnasiet og HF langt fra er den dårligste, der findes på markedet. At den udkommer i 3. oplag tyder på, at den fungerer godt i undervisningen (dog holder man af en eller anden grund stadig fast ved folketingsvalget i 1979).

Palle Svensson

Anthony de Jasay, *The State*, Oxford: Basil Blackwell, 1985, 291 s., 17.50 £ hardback.

Denne bog er intelligent og provokerende. Den placerer sig, forekommer det mig, som det foreløbige endepunkt på en linje fra Hayek over Nosick, men genspiller ikke bare deres temaer. Hvis man kan lide at få anfægtet sine anskuelser og føle sig presset til at tage dem op til fornyet gennemtænkning, da er den frugtbar læsning. Er man derimod fast forankret i sine sandheder skal man, for sin sjælsros skyld, hellere lade den være.

Forfatteren er født i Ungarn 1925, kom til Østrig 1948 og videre til Australien, hvor han afsluttede sin universitetsuddannelse. 1955-62 havde han et research fellowship og et lectureship i økonomi i Oxford. Derefter gik han over i den internationale finansverden og trak sig tilbage i 1979. Han er britisk statsborger, men lever i Normandiet. Hans tidligere produktion omfatter en række afhandlinger i såre ansete økonomiske tidsskrifter. Men denne bog er fremfor alt et stykke politologi.

Som bogens titel lader formode er den en statsteori. Det er et gammelt interessefelt, som ikke-marxistiske politologer i mange årtier har ladet ligge, først og fremmest, tør man formode, fordi behavioralismens udgangspunkt var et stik modsat, men måske også fordi det blev oplevet som kompromitterende udtømt gennem den wilhelminske *Allgemeine Staatslehre* (som forfatteren dog ikke nævner og meget muligt ikke kender).

Og det er en statsteori som tager sit udgangspunkt i det spørgsmål: Hvad vilde du gøre hvis *du* var staten?, et spørgsmål som Jasay undrer sig over at politisk teori næsten er hørt op med at stille sig, i det mindste siden Machiavelli. Uden frygt og uden at ofre ord derpå sætter han sig ud over alle hævdivundne advarsler mod at reificere og endda personificere.

Tværtimod er Jasays bog et opgør med århundreders dominerende tendens til at

betrakte staten som et *middel*. Det gælder såvel om Hobbes, Rousseau og utilitaristerne som om Marx (dog ikke altid i ungdomsskrifterne (s. 52)) og hans elever. For de første er den et redskab til at skaffe individerne bedre kår, for marxisterne til sikring af den dominerende klasses herredømme. Begge parter overser at staten udvikler en egeninteresse, og at politik også, og ikke mindst, må opfattes som udtryk herfor. Det har, siger Jasay, historikere undertiden forstået for perioders vedkommende hvor staten lader sig identificere med for eksempel en evnældig monark men ellers har det knebet.

For at underbygge sin påstand opererer Jasay med tre statstyper: den kapitalistiske, den liberale og den statskapitalistiske. Alle tre betegnelser bruges i en usædvanlig men veldefineret betydning.

Ved kapitalisme forstår Jasay ejendomsret ("finders are keepers") og kontraktfrihed. Disse respekterer den kapitalistiske stat, der også kan betegnes som minimal. Lovene er få og simple. Tilnærmelser til denne statstype er forekommet under Walpole, Melbourne og Louis Philippe. Men de har aldrig bestået gennem længere tid.

Enhver stat bygger sin magt på tre fænomener: repression, legitimitet ("not an attribute of the state, but a state of mind of its subjects", hedder det s. 70 med en af bogens mange skarpe og klargørende konstateringer) og samtykke (*consent*). Historisk set har sidstnævnte måske været mindst betydningsfuldt, "but perhaps the most fertile of recent consequences, particularly unintended ones" (s. 73), især under demokrati med flertalsstyre.

Det er derfor Jasay kan tale om den liberale stat. Oftest bruger han imidlertid betegnelsen *the adversary state*, altså fjende- eller modstanderstaten (og gløsen er nok ikke valgt uden tanke på at *the Adversary* på engelsk betyder Satan, den gamle fjende), for i sine utilitaristisk inspirerede bestræbelser på at sikre sig *consent* bliver staten et supermarked for hvad folk vil have eller hvad den får folk til at tro de vil have (altså en tankegang parallel med Westerståhls *servicedemokrati*), og dermed en fjende ikke blot af dem fra hvem den må tage, men af alle.

Det lader sig ikke gøre i en anmeldelse at referere blot de vigtigste, ofte tænksomt formulerede led i denne argumentation. I stedet giver jeg et langt citat der repræsenterer meget af kvintessensen:

"When the state takes sides, not only is it building the required base of consent. Perhaps unconsciously and unwittingly, it is also 'learning by doing'. With every measure it takes to favour a subject or group of subjects ... it acquires more knowledge of its subjects' affairs, a better and bigger administrative apparatus and, hence, an added capacity both to imagine and carry out further measures. Two channels of unanticipated causation are dug in this manner, and end by forming a self-sustaining circuit. One leads from intervention to capacity for intervention, as physical labour leads to bigger muscle. The other leads from a larger state apparatus to an altered balance of interests in society, tilted in favour of more state intervention ..." (s. 88).

En dansk læser kommer uvilkårligt til at tænke på Fremskridtspartiet og især Glistrup selv (for hvem man skulle tro bogens sammenhængende teori kan blive et skatkammer). Men hvis man troede at disse havde gjort Danmark politologisk verdensberømt, må man notere sig at Jasay aldeles ikke omtaler dem.

Den tredje statstype, den statskapitalistiske, fremkommer når politik og økono-

mi er blevet ét. Så bliver staten som en plantageejer i de gamle sydstaten. Som det elegant formuleres: "People ... do not own but owe their labour" (s. 13). Deres samtykke er ikke mere noget større problem. Og dertil behøves ingenlunde en revolution à la Lenins. Sådant noget sker kun i undtagelsestilfælde. "The transition to socialism, in the sense of an almost subconscious, sleep-walking sort of 'maxi-max' strategy by the state ... is likely to be peaceful, dull and unobtrusive" (s. 255).

Dette klinger deterministisk. Jasay fralægger sig imidlertid et sådant syn (s. 249). Der er ingen uafvendelig dynamik som tvinger en stat til at blive totalitær. Derimod hævder han at det for en stat er rationelt i en højere "strategisk" forstand (modsat den optimale tilpasnings "taktiske" forstand) at blive mere snarere end mindre totalitær i den udstrækning den kan slippe af sted med det, dvs. beholde et flertals støtte så længe den endnu behøver den. Om dette potentiale bliver realiseret er "a matter almost of hazard, of the fundamentally unpredictable historical setting".

Som det ses, er bogen på sin vis en traditionel rationel analyse som vi kender den fra Hobbes og Bentham og fra mængder af økonomisk og politologisk litteratur. Den understreger den øjeblikkelige ratios begrænsning, både individernes og statens, de ustandselig uventede konsekvenser af de indgreb der foretages, og dermed noget nær umuligheden af en langsigtet planlægning. Her vilde Burke have nikked bifaldende (men han nævnes ikke). Iøvrigt, hvis nogen vil mene at bogen er overhalet før sin fremkomst af udviklingen i form af Thatcher-, Reagan- og Schlüter-bølgerne, bør det bemærkes at den er langt mere radikal end disse, om hvis langsigtede virkning der jo desuden ikke kan vides meget endnu.

Der er meget mere at pirres af i bogen, for eksempel i lange afsnit om omfordeling og om demokratiske værdier (ingen af delene har det godt bagefter), og indvendinger myldrer i hovedet på én, både på det normative og det kognitive plan (for eksempel: Hvordan vilde samfundet se ud *uden* en stat?). Men det er mit gæt at bogen vil hævde sig, at Anthony de Jasay vil blive citeret og diskuteret lige så meget som Nosick, omend nok ikke som Hayek.

Erik Rasmussen

Christer Jönsson, *Superpower. Comparing American and Soviet Foreign Policy*, London: Frances Pinter Publ., 1984, 248 s., 295,00 Skr.

Både inden for disciplinen komparativ politik og international politik er egentlige komparative studier sjældne. Der er derfor grund til at skærpe interessen, når et egentlig komparativt studie bliver offentliggjort. Forfatteren er en af svensk statskundskabs dygtige og velanskrevne forskere, og bogens emne er centralt i dagens forskning og i den aktuelle debat. Kort sagt, det er med de største forventninger, man kaster sig over denne bog.

Bogen sammenligner USA's og USSR's udenrigspolitik med henblik på tre spørgsmål: